

Ell, “pronom personal de tercera persona, mot amb què es designa la persona que, participant o no en la conversa, no participa en el diàleg entre els interlocutors” (*DIEC*), és un der. del llat. *ĪLLU*, en articulació plena, en posició tònica, enfront del resultat *lo* (< *ĪLLU*)/*el*, en posició àtona, origen del pronom i article. La distribució areal es basa en el tractament de la vocal tònica, a partir d'un lexema comú que ha permès la presentació d'un mapa monònim. El resultat esperable de la *ĭ* breu llatina, [ɛʌ], es troba en el cat. sept. de transició, un xic ampliat cap al sud, a partir d'una hipotètica fase anterior, *[əʌ], que hauria existit anteriorment en ross. per canviar-se en *[ɛʌ] i ulteriorment amb pas a una vocal mitjana, sense oposició de /e/~/ɛ/, [ɛʌ] (veg. *PALDC*, II, mapa 106). El cas de la major part del bal., que articula [eʌ], és aparentment anòmal, car esperaríem *[əʌ] com a evolució de la *ĭ* (com en *FIDE* > *f[ə]*); l'explicació del fenomen podria ser el contacte de la lateral palatal [ʌ] que hauria palatalitzat la vocal [ə] en [e], com hauria passat en el cat. central (veg. el cas paral·lel de *llenya* < *LĭGNA*); [eʌ], del cat. occ., és el resultat

regular de *ĭ* en [e] (com *sĭccu* > *s[e]c*, *CRĭSTA* > *cr[e]sta*, etc.).

Finalment, cal esmentar dues anomalies més, una de consonàntica, l'altra, de morfològica. L'alg. [el] 85 ha despalatalitzat la [ʌ] final, probablement, atesa la modernitat del canvi, a partir dels plurals (*co[ʌ]* → pl. *co[ʌs]* → *co[ls]* → sg. *co[l]*); el pl. de [eʌ] en ross. és *ellos* que el *DECat*, tot i considerar que “no és fàcil d'explicar”, insinua una relació amb l'estructura sil·làbica de casos com *este*, *estos*, *estes*; creiem que aquest és el camí, però relacionat amb l'atracció de *aqueixos*, pl. normal de *aqueix*, i estès a *aquello*s, *ellos*.

Una mirada geogràfica ens manifesta la quasi generalitat de [eʌ], amb l'excepció de la var. amb obertura de la [e] > [ɛ], [ɛʌ], del septentrional de transició.

Com a mots en relació cal esmentar *fulano* 13, 87, 95, 112, 125, 130, 137, 147, 158 (← cast.), adaptat en *fulà* 176, *fuleno* 90, 99; i *sotano* 147, *soteno* 99, adaptacions del cast. *zutano*.

La pronúncia estàndard del mot és [e]ʌ (Bruguera, 1990).

